

The Effectiveness of Skills Training Based on Social Information Processing Model on Social Competence of Female Students with Special Learning Disability

Fateme Fattahi

Educational Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Al-Zahra University, Tehran, Iran

Mahnaz Akhavan Tafti

Professor, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Al-Zahra University, Tehran, Iran.

Zahra Hashemi *

Assistant Professor Al-Zahra University, Tehran, Iran.

Abstract

Most children with special learning disabilities experience a variety of social problems at school. Repetition of negative experiences in the classroom and improper interaction with peers provide emotional and behavioral problems that lead to decreased social competence in students. Therefore, the purpose of this study was to investigate the effectiveness of skills training based on the social information processing model to improve the social competencies of students with special learning disabilities. This research was a Semi-experimental study with a pretest-posttest design with a control group. The research population included all elementary girl students with a special learning disability (first to fourth grades) in Abarkooh city (Yazd Province) in the academic year 1398. From the target population, 16 students were selected as a sample using the available sampling method and were randomly divided into two (experimental 8 people and control group 8 people). The research tool was the 47-item social competence questionnaire of Flener, Lease & Philips (1990). After the pre-test, the intervention program Based on Dodge's (1993) Social Information Processing Model for

* Corresponding Author: f.fattahi9644@gmail.com

How to Cite: Fattahi, F., Akhavan Tafti, M., Hashemi, Z. (2021). The Effectiveness of Skills Training Based on Social Information Processing Model on Social Competence of Female Students with Special Learning Disability, *Journal of Psychology of Exceptional Individuals*, 11(43), 1-27.

14 sessions was implemented for the experimental group. Post-test was performed for both groups after the intervention. To analyze the data, univariate and multivariate analysis of covariance was used to test the research hypotheses. The results showed that training based on the social information processing model was in increasing the social competence of students with special learning disabilities at a level of 0.001. In general, the results of this study showed the efficiency of the social information processing model in increasing the social competence of students with special learning disabilities.

Keywords: Social Competence, Special Learning Disabilities, Social Information Processing Model.

اثربخشی مهارت‌آموزی بر پایه الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی بر شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان دختر دارای اختلال یادگیری خاص

کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران. * فاطمه فتاحی

استاد گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران. مهناز اخوان تفتی

استاد گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران. زهرا هاشمی

چکیده

بیشتر کودکان دارای اختلال یادگیری خاص، انواع مشکل‌های اجتماعی را در مدرسه تجربه می‌کنند، تکرار تجربه‌های منفی در کلاس درس و تعامل نادرست با همسالان، مشکل‌های عاطفی و رفتاری را فراهم می‌کند که زمینه‌ساز کاهش شایستگی اجتماعی در دانش‌آموزان است؛ بنابراین هدف از این پژوهش بررسی تأثیرگذاری مهارت‌آموزی بر پایه الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی در راستای بهبود شایستگی‌های اجتماعی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص بود. این پژوهش از نوع نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه پژوهشی، شامل تمامی دانش‌آموزان (تقریباً ۵۰ نفر) دختر دارای اختلال یادگیری خاص دوره‌ی ابتدایی، (پایه‌های اول تا چهارم) شهرستان ابرکوه (استان یزد) در سال تحصیلی ۱۳۹۸ بود. از جامعه مورد نظر، ۱۶ دانش‌آموز با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس به‌عنوان نمونه انتخاب شدند و به‌صورت تصادفی در دو (گروه آزمایش، ۸ نفر و گروه کنترل، ۸ نفر) قرار گرفتند. ابزار پژوهش، پرسشنامه ۴۷ سؤالی شایستگی اجتماعی فلنر، لیس و فلیپس (۱۹۹۰) بود. بعد از اجرای پیش‌آزمون، برنامه مهارت‌آموزی، بر اساس الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی داج (۱۹۹۳) طی ۱۴ جلسه برای گروه آزمایش اجرا شد. سپس برای هر دو گروه پس‌آزمون اجرا شد. در جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، از تحلیل کوواریانس تک‌متغیری و چند متغیری به‌منظور بررسی فرضیه‌های پژوهش

مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی تربیتی دانشگاه الزهرا (س) است.

* نویسنده مسئول: f.fattahi9644@gmail.com

استفاده شد. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش، نشان داد که آموزش الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی در افزایش شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان دختر دارای اختلال‌های یادگیری، در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار است. در مجموع نتایج حاصل از این پژوهش، کارایی آموزش الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی را در افزایش شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص را مورد تأیید قرار داد.

کلیدواژه‌ها: شایستگی اجتماعی، اختلال یادگیری خاص، الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی.

مقدمه

کودکان و نوجوانان با تشکیل قشر عمده‌ای از جمعیت جهان، امید و سرمایه‌های آینده محسوب می‌شوند و نقش بی‌بدیل این قشر در روند رشد، توسعه و تعالی کشور بر هیچ‌کس پوشیده نیست، بنابراین توجه به بهداشت روانی آن‌ها، کمک می‌کند تا از نظر جسمی و روانی سالم باشند و نقش اجتماعی را بهتر ایفا کنند، یکی از عواملی که با سلامت روحی و روانی انسان ارتباط دارد، شایستگی اجتماعی^۱ است. شایستگی اجتماعی به مجموعه‌ای از مهارت‌های پیچیده و به‌هم‌پیوسته‌ای گفته می‌شود که به افراد این امکان را می‌دهد تا تعامل‌های اجتماعی را ایجاد و روابط خود را با دیگران آغاز و حفظ کنند (استیچر، کتر، هرزگ، یرهایمر و مک‌گی،^۲ ۲۰۱۲). شایستگی اجتماعی یکی از سازه‌های مهم در بهداشت روانی افراد محسوب می‌شود و به توانمندسازی افراد در زمان حال و آینده تأکید دارد (علیزاده، راهب، میرزائی و حسین‌زاده، ۱۳۹۹). شایستگی اجتماعی مجموعه‌ای از توانایی‌های شناختی، اجتماعی و عاطفی فرد است که روابط بین‌فردی را مدیریت می‌کند و زمینه‌ساز روابط سالم با دیگران محسوب می‌شود (لونا، گرو، رودریگو-رویز، لوسادا و سجدو،^۳ ۲۰۲۰). شایستگی اجتماعی دارای چهار مؤلفه، مهارت‌های شناختی،^۴ مهارت‌های رفتاری،^۵ شایستگی هیجانی^۶ و آمایه انگیزشی و انتظار^۷ است، مهارت‌های شناختی شامل توانایی تصمیم‌گیری، حل مسائل فردی، مهارت پردازش و کسب اطلاعات است، مهارت‌های رفتاری به دانش فرد در زمینه انتخاب رفتار دلخواه برای رسیدن به نتیجه معین اشاره دارد که شامل مذاکره، ایفای نقش، مهارت‌های محاوره برای شروع و تداوم تعامل‌های اجتماعی و یادگیری رفتار دوستانه با دیگران است، شایستگی هیجانی به عملکرد فرد در موقعیت‌های اجتماعی توجه دارد و به افراد این امکان را می‌دهد

---

1. Social competence

2gStichter, Connor, Herzog, Lierheimer & McGhee

3. Luna, Guerrero, Rodrigo-Ruiz, Losada & Losada

4. Cognitive skills

5. Behavioral skills

6. Emotional competence

7. Motivational preparation and expectation

تا بتوانند در موقعیت‌های مختلف، هیجان‌های ناشی از اضطراب، استرس و ترس خود را کنترل کنند و آمایه انگیزشی و انتظار، به ساختار ارزشمند فرد، سطح رشد اخلاقی، احساس خودکارآمدی و اثربخشی افراد اشاره دارد (فلنر، لیس و فلیس،^۱ ۱۹۹۰).

مشکلات در زمینه‌ی شایستگی اجتماعی، مهارت کودک از جمله گفتگوی اجتماعی را محدود می‌کند، گفتگوی محدود باعث کاهش هرچه بیشتر شایستگی اجتماعی در کودکان می‌شود، بنابراین این کودکان در معرض خطر بیشتر در زمینه‌ی حل مسئله و استدلال اجتماعی قرار دارند (سمرود-کلیکمان،^۲ ۲۰۰۷). بسیاری از مشکلات می‌تواند در کاهش شایستگی اجتماعی در دانش‌آموزان تأثیر داشته باشد که از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به وجود اختلال یادگیری خاص اشاره کرد. بر اساس مطالعات انجام‌شده، افراد دارای اختلال یادگیری خاص مشکلاتی در زمینه‌ی شایستگی اجتماعی دارند (ویسی، ارجمندنیا، و کیلی و غلامعلی لواسانی، ۱۴۰۰؛ صالحی، ۱۳۹۶؛ وایت و چاپارو، ۲۰۰۸).

بر طبق تعریف انجمن اختلال‌های یادگیری، اختلال یادگیری خاص^۳ به آسیب در یک یا چند فرایند روان‌شناختی لازم برای درک و فهم، استفاده از زبان، گفتار یا نوشتار اشاره دارد که به شکل ناتوانی در تفکر، تکلم، خواندن، هجی کردن، گوش کردن و انجام محاسبه‌های ریاضی ظاهر می‌شود (نعیم، رضایی شریف، رستم اوغلی و دیدار، ۱۳۹۹).

این کودکان ممکن است در پردازش تصویری-ادراکی، حافظه، توجه، انعطاف‌پذیر بودن، استفاده و فهم زبان بدن، فهم افکار، احساس‌ها و نیازهای دیگران، پیروی از دستورها، تفسیر ارتباط‌های غیرکلامی و حل مسائل اجتماعی با مشکلاتی روبرو باشند که به‌عنوان مانعی در جهت روابط و تبادل‌های اجتماعی عمل می‌کند و بر توانایی کودک در برقراری ارتباط با همسالانش تأثیر می‌گذارد و آنان را در حفظ دوستی با مشکل روبرو می‌سازد که باوجود چنین مشکلاتی، این کودکان نمی‌توانند با یک دوست وارد مذاکره

---

1. Flener, Lease & Philips
2. Semrud-Clikeman
3. Special Learning Disabiliti

شوند که عامل مهمی بر کاهش عزت نفس و شایستگی اجتماعی به شمار می آید (سایدردیز،^۱ ۲۰۰۷؛ در گوتلیب، گوتلیب، برکل و لو،^۲ ۱۹۸۶؛ کاوال و فرنس،^۳ ۱۹۹۶).

مشکلاتی که کودکان دارای اختلال یادگیری خاص در ارتباط با کاهش شایستگی اجتماعی با آن‌ها روبرو هستند، ممکن است به علت پردازش نامناسب اطلاعات اجتماعی باشد که در بازیابی اطلاعات، به منظور حل مشکلات، از خود ناتوانی نشان می دهند (سمرود-کلیکمان، ۲۰۰۷). فرایند پردازش اطلاعات سعی در توضیح حرکت اطلاعات از محیط به افراد و سپس به محیط را دارد که این فرایند اغلب ناهوشیارانه که شامل استراتژی‌ها و تاکتیک‌های شناختی، عاطفی و اجتماعی است (نامارا و جان،^۴ ۱۹۹۹).

الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی^۵ پنج مرحله دارد که شامل: رمزگذاری، تفسیر، درک، انتخاب و ارزیابی پاسخ و پاسخ^۶ است.

والدن و اگان^۷ (۱۹۸۸)، اولین مرحله در فرایند پردازش اطلاعات اجتماعی را، رمزگذاری می دانند که در ابتدا افراد به نشانه‌های اجتماعی توجه انتخابی دارند و نشانه‌ها را در حافظه کوتاه مدت ذخیره می کنند (داج،^۸ ۱۹۹۳). اشنایدر^۹ (۱۹۹۱)، دومین مرحله را تفسیر معناداری می داند که افراد از محرک‌ها در حافظه‌ی خود دارند (داج، ۱۹۹۳). والدن و اگان (۱۹۸۸) بیان می کنند که فرد در مرحله درک و بازنمایی ذهنی، یک یا چند پاسخ رفتاری و مؤثر را انتخاب می کند، بازنمایی ذهنی، وضعیتی که با پاسخ‌های بی شماری همراه است (داج، ۱۹۹۳). چهارمین مرحله از این الگو، ارزیابی پاسخ نام دارد که برای توصیف تصمیم‌های افراد به کار گرفته می شود، زمانی که پاسخی قابل قبول باشد فرد آن را انتخاب می کند ولی اگر پاسخ فردی غیر قابل قبول تلقی شود، برای دستیابی به پاسخ‌های

1. Sideridis.
2. Gottlieb, Berkell & Loe
3. Karvale & Forness
4. Namara & John
5. Social information processing model
6. Encode, Interpret, Perceive, Select and Evaluate Response, Respond
7. Walden & Ogan
8. Dodge
9. Schneider

بیشتر از اطلاعات خود استفاده می‌کند تا اینکه پاسخ قابل قبولی را انتخاب کند (کریک و لاد،^۱ ۱۹۹۱). روملهارت و مک‌کلند^۲ (۱۹۸۶) مرحله پایانی را پاسخ و انتخاب رفتار می‌دانند که در این مرحله، پاسخ انتخاب و تبدیل به رفتار می‌شود (داج، ۱۹۹۳). این الگو در هر فرد یکسان عمل می‌کند و کودک را قادر می‌سازد که در معرض روابط اجتماعی جدید قرار گیرد، محرک‌ها را پردازش و تفسیر کند و مناسب‌ترین پاسخ رفتاری را انتخاب کند که در چهار دهه گذشته، این رویکرد، یکی از روش‌های غالب در زمینه آموزش بوده است (بوکوس و شرف،^۳ ۲۰۱۶).

بنابراین دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص در برخورد با یک موقعیت، اطلاعات را به‌درستی رمزگردانی نمی‌کنند و در تفسیر آن موقعیت با مشکل روبرو می‌شوند (اسدی، امیری و مولوی، ۱۳۹۸). استفاده از الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، یک فرایند مقدماتی برای رفتار اجتماعی در گروه همسالان است و با شایستگی اجتماعی فرد هم در ارتباط است و پیش‌بینی‌کننده‌ی رفتارهای اجتماعی فرد محسوب می‌شود؛ بنابراین، انتخاب یک رفتار در هر موقعیت اجتماعی را نمی‌توان از نحوه پردازش اطلاعات در افراد جدا کرد (بوکوس و شرف، ۲۰۱۶).

همچنین باید به این نکته توجه نمود که در سنین پیش‌دبستانی، دوستی‌ها شروع می‌شود، به همین علت تجربه‌های روزمره کودک از اهمیت بسیاری برخوردار است (گورالنیک،^۴ ۱۹۹۴). تجربه‌های مثبت و منفی، اساس شایستگی اجتماعی در سال‌های بعد را پایه‌ریزی می‌کند و پیش‌بینی‌کننده روابط اجتماعی خوب یا بد در آینده محسوب می‌شود (تور- کسپا و بریان،^۵ ۱۹۹۴؛ گرشام و مک‌میلان،^۶ ۱۹۹۷)؛ بنابراین افزایش شایستگی اجتماعی در دانش‌آموزان، موفقیتشان را در موقعیت‌های مختلف اجتماعی

-
1. Ladd
  2. Rumelhart & McClelland
  3. Bocos & Sherf
  4. Guralnick
  5. Tur-Kaspa & Bryan
  6. Gresham & Mac Millan

اثر بخشی مهارت آموزی بر پایه الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی بر...؛ فتاحی و همکاران | ۹

افزایش می‌دهد و افزایش موفقیت، مشکلات هیجانی و رفتاری را در آن‌ها کاهش می‌دهد، همچنین باعث نگرش مثبت به مدرسه و پیشرفت تحصیلی می‌شود (ملکی، ۱۳۹۱) و زمینه‌ی تعامل‌های اجتماعی مناسب را فراهم می‌کند (کیانی، ۱۳۹۳). در این راستا پژوهش‌هایی به عمل آمده است که به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌کنیم:

ویسی، ارجمندنیا، و کیلی و لواسانی (۱۴۰۰) در پژوهش خود به این نتایج دست یافتند که آموزش والدگری بارکلی و راهبردهای خودتنظیمی هیجانی باعث بهبود شایستگی اجتماعی و عملکرد تحصیلی می‌شود و همچنین در کاهش مشکلات رفتاری کودکان دارای ناتوانی یادگیری، همبودی کم‌توجهی / فزون‌کنشی اثر بخش است. در پژوهش مکرم، کاظمی و تکلوی (۱۴۰۰) عنوان شد که آموزش مهارت هیجانی- اجتماعی در بهبود شایستگی هیجانی- اجتماعی دختران تک والد اثرگذار است. درزی، یعقوبی و رشید (۱۴۰۰) به این نتایج دست یافتند که پیوند با مدرسه، شایستگی اجتماعی و همدلی بر قلدری اثر مستقیم دارد که پیشنهاد پژوهشگران بر این است که برای کاهش قلدری دانش‌آموزان در کنار آموزش همدلی کردن به آنان، به شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان هم توجه شود. ضیایی، رضایی، طالع‌پسند و محمدی‌فر (۱۴۰۰) در پژوهش خود عنوان کردند که آموزش شکوفایی بر ارتقای شایستگی دانش‌آموزان اثرگذار است. عزیززاده، راهب، میرزائی و حسین‌زاده (۱۳۹۹) بیان کردند که کودکان و نوجوانان بدسرپرست و بی‌سرپرست به علت دریافت نکردن بازخورد مثبت از والدینشان، از احساس شایستگی کمتری برخوردارند و به دلیل ناتوانی در برقراری ارتباطات بین‌فردی احتمال انجام رفتارهای پرخطر بیشتری دارند که با آموزش شایستگی اجتماعی رفتارهای پرخطر نوجوانان کاهش یافت. لونا، گرو، رودریگو-رویز، لوسادا و سجودو (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان شایستگی اجتماعی و پذیرش اجتماعی همسالان: ارزیابی اثرات یک مداخله آموزشی در نوجوانان، دریافتند که مداخله‌ی آموزشی ورزشی، باعث بهبود قابل توجهی در برخی شاخص‌های شایستگی اجتماعی و پذیرش اجتماعی در میان همسالان شده است.

دومیتروویچ، دورلاک، استالی، کاترین و ویسبرگ^۱ (۲۰۱۷) در پژوهش خود بیان کردند که شایستگی اجتماعی یک عامل مهم و پیشگیرانه است که در مدارس انجام می‌شود و با نتایج اجتماعی، رفتاری و تحصیلی مرتبط است، پیش‌بینی‌کننده‌ی پیامدهای مهم زندگی فرد در بزرگسالی است و نقش مهمی در تغییر رفتار افراد دارد. ابوالقاسمی، رضایی جمالویی، نریمانی و زاهد بابلان (۱۳۹۰) در پژوهش خود دریافتند، شایستگی اجتماعی (مهارت‌های شناختی، شایستگی هیجانی، مهارت رفتاری) دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص، از دانش‌آموزانی که پیشرفت تحصیلی کمی دارند، پائین‌تر است. سنول (۲۰۲۱) در پژوهش خود بیان می‌کند، کودکانی از الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی استفاده می‌کنند در موقعیت‌های اجتماعی که با آن روبرو می‌شوند نظرات مثبتی ارائه می‌دهند، واکنش مثبت نشان می‌دهند، در زمینه تعامل‌های اجتماعی بیشتر همکاری می‌کنند، خودکنترلی قوی دارند و مهارت قاطعیت آن‌ها بالا است. ورهوف، دیک و دکاسترو^۲ (۲۰۲۱) در پژوهش خود با عنوان الگو پردازش اطلاعات-اجتماعی دو حالتی برای توضیح تفاوت‌های فردی در رفتارهای پرخاشگرانه کودکان بیان کردند که رفتارهای پرخاشگرانه کودکان به علت تفاوت در الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی است که در این پژوهش، الگو SIP دو حالت، بین پردازش خودکار و بازتابنده تمایز قائل هست که حالت خودکار با پردازش سریع و پاسخ‌های تکانشی مشخص می‌شود و حالت بازتابی با پردازش عمدی و پاسخ‌های رفتاری کنترل‌شده مشخص می‌شود. الگو SIP دو حالتی، بینش جدیدی را در مورد سبک‌های SIP منحصر به فرد کودکان ارائه می‌دهد و امکاناتی را برای درمان متناسب با نیازهای فردی کودکان فراهم می‌کند. اسدی، امیری و مولوی (۱۳۹۸) در مطالعه‌ای به این نتایج دست یافتند که کودکان دارای ناتوانی‌های یادگیری، مشکلاتی در درک و تعامل‌های اجتماعی دارند و هنگامی که در یک موقعیت دشوار روبرو می‌شوند اطلاعات را به‌درستی رمزگردانی نمی‌کنند و در تفسیر سرنخ‌های اجتماعی با مشکلاتی روبرو می‌شوند.

1. Domitrovich, Durlak, Staley, Katharine & Weissberg

2. Verhoef, Dijk & DeCastro

قمرانی، یارمحمدیان، معصومی و مستاجران (۱۳۹۴) در پژوهش خود به این نتایج دست یافتند که آموزش الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی به دانش‌آموزان، صمیمیت اجتماعی و روابط دوستی آن‌ها را افزایش می‌دهد و باعث کاهش تنهایی و ایجاد رابطه دوستی در آن‌ها می‌شود. همچنین عابدی، شمسی، یارمحمدیان، عمرانی و محمدی (۱۳۹۲) در پژوهش خود عنوان می‌کنند که آموزش مهارت‌های پردازش اطلاعات اجتماعی به دانش‌آموزان و آشنایی آنان با مراحل پنج‌گانه این الگو، (رمزگردانی، تفسیر، جستجوگری پاسخ، ارزشیابی پاسخ و اجرای عمل) می‌تواند به کاهش مشکل‌های رفتاری و افزایش تعامل‌های موفق در موقعیت‌های اجتماعی کمک نماید، همچنین دانش‌آموزان با بهره‌گیری از این برنامه می‌توانند به هدایت رفتار خود بپردازند.

در بررسی پیشینه پژوهش‌های انجام‌شده که با توجه به کمبود شایستگی اجتماعی در دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص و ارتباط آن با پردازش نادرست در این دانش‌آموزان، پژوهش‌هایی که مبتنی بر انجام مداخله بر اساس الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی بر شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص انجام‌شده باشد، متمرکز نبوده است. با در نظر گرفتن این امر، هدف از انجام این پژوهش، بررسی تأثیرگذاری مهارت‌آموزی بر پایه الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی در راستای بهبود شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان با اختلال یادگیری خاص بود.

روش پژوهش

روش پژوهش، نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل بود. شرکت‌کنندگان: در این پژوهش تقریباً ۵۰ نفر از دانش‌آموزان دختر دوره‌ی ابتدایی (پایه‌های اول تا چهارم) که در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ که به‌علت مشکلات یادگیری علاوه بر تحصیل در مدرسه، به مرکز اختلال یادگیری خاص هم ارجاع داده شده بودند، ۱۶ دانش‌آموز، با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس، به‌عنوان نمونه انتخاب شدند و به‌صورت تصادفی در دو گروه (گروه آزمایش ۸ نفر و گروه کنترل ۸ نفر)، قرار گرفتند. در گروه آزمایش، ۱ نفر از دانش‌آموزان کلاس اول، ۳ نفر در کلاس دوم، ۲ نفر کلاس

سوم و ۲ نفر هم کلاس چهارم بودند. در گروه کنترل، ۱ نفر از دانش‌آموزان کلاس اول، ۲ نفر در کلاس دوم، ۳ نفر کلاس سوم و ۲ نفر هم در کلاس چهارم قرار داشتند.

بسته آموزشی الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی: این بسته آموزشی با توجه به الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی و بر اساس چهار مؤلفه شایستگی اجتماعی طراحی شده است. بر اساس اولین مرحله از این الگو که کدگذاری نام دارد، فرد به آن موقعیت توجه می‌کند و این توجه بر مبنای آموزش مهارت‌های هیجانی و آشناسازی دانش‌آموزان با انواع هیجان‌ها صورت می‌گیرد. در مرحله تفسیر، بازنمایی ذهنی و ارزیابی پاسخ که با مهارت شناختی و حل مسئله افراد همپوشانی دارد، فرد افکار و رفتار خود را در آن موقعیت، مورد بررسی قرار می‌دهد و با جایگزین نمودن افکار درست به جای افکار نادرست، تفسیر فرد از آن موقعیت تغییر می‌کند. آخرین مرحله انتخاب رفتار است که با انتخاب رفتار درست از بین مجموعه رفتارهای ممکن و انجام آن، مهارت‌های رفتاری به دانش‌آموزان آموزش داده شد. در بعد آمایه انگیزشی و انتظار، مهارت‌های ارتباط مؤثر، دوست‌یابی، جرأت‌مندی و تمرین‌هایی جهت افزایش اعتماد به نفس به دانش‌آموزان آموزش داده شد. مجموعه این مهارت‌آموزی‌ها بر اساس الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی داج (۱۹۹۳) و الهام گرفته از محتوای برخی کارگاه‌های آموزشی، خلاقیت و تجربیات پژوهشگر و همچنین ترکیبی از تمرین‌های کتاب ۱۰۱ تکنیک بازی‌درمانی از کادوسون و شافر، ترجمه الهه محمد اسماعیل (۱۳۹۸) بود. روایی محتوایی جلسات طراحی شده در این الگو، توسط ۶ نفر از متخصصین بررسی شد. شاخص روایی محتوایی (CVI) از ۰/۷ تا ۰/۸۵ به دست آمد؛ بنابراین، محتوای طراحی شده توسط اکثر افراد متخصص، مورد تأیید قرار گرفت.

پرسشنامه شایستگی اجتماعی: جهت جمع‌آوری داده‌های پژوهش، از پرسشنامه شایستگی اجتماعی (فلنر، لیس و فلیپس، ۱۹۹۰) استفاده شد. این مقیاس دارای ۴۷ ماده است که توسط افراد، در مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت (از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) پاسخ داده می‌شود. چهار بعد مهارت و توانایی شناختی، مهارت‌های رفتاری، شایستگی هیجانی و

اثربخشی مهارت‌آموزی بر پایه الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی بر...؛ فتاحی و همکاران | ۱۳

آمایه‌انگیزی و انتظار را می‌سنجد. سؤال‌های (۴-۵-۸-۱۹-۱۱-۲۴-۴۱-۳۱) مربوط به مهارت و توانایی شناختی، سؤال‌های (۳-۶-۷-۱۳-۱۷-۱۸-۲۰-۲۲-۲۳-۲۷-۳۴-۳۶-۳۹-۴۰-۴۲-۴۶) مهارت‌های رفتاری، سؤال‌های (۱-۱۰-۱۴-۲۶-۲۸-۳۱-۳۲-۳۵-۳۷-۳۸-۳۰) شایستگی هیجانی و سؤال‌های (۲-۹-۱۲-۱۵-۱۶-۲۱-۲۵-۲۹-۳۳-۳۴-۴۳-۴۴-۴۷) آمایه‌انگیزی و انتظار را موردسنجش قرار می‌دهد. نمره آزمودنی‌ها در این آزمون بین ۴۷ تا ۳۲۹ متغیر است. دانش‌آموزانی که در این پرسشنامه از نمره ۱۵۰ پایین‌تر می‌گیرند، دانش‌آموزانی هستند که در شایستگی اجتماعی مشکل دارند. جهت برآورد ضریب پایایی مقیاس، از دو روش آلفا کرونباخ برای بررسی همسانی درونی مقیاس و خرده مقیاس‌ها استفاده گردیده است. ضریب پایایی بازآزمایی در فاصله زمانی ۴ هفته، ۰/۸۹ به دست آمده است. روایی سازه این آزمون به روش تحلیل عاملی ۰/۸۳ گزارش شده است که حاکی از روایی بیرونی بالای آزمون است (زاهد، رجبی و امیدی، ۱۳۹۱؛ در راحمی نوش‌آبادی، ۱۳۹۳). در این پژوهش، پایایی با استفاده از روش آلفای کرونباخ، ۰/۸۱ به دست آمد.

شیوه‌ی اجرای پژوهش: قبل از اجرای برنامه‌های آموزشی، از دانش‌آموزان پرسشنامه شایستگی اجتماعی به‌عنوان پیش‌آزمون صورت گرفت. سپس دوره‌ی آموزشی پردازش اطلاعات اجتماعی، برای گروه آزمایش در ۱۴ جلسه، هفته‌ای سه‌بار، به مدت یک ساعت برگزار شد. آموزش این مهارت‌ها توسط پژوهشگر انجام شد. گروه کنترل هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد و بعد از مداخله، از هر دو گروه آزمایش و کنترل، پس‌آزمون گرفته شد. خلاصه جلسه‌های آموزشی برنامه افزایش شایستگی اجتماعی مبتنی بر الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. خلاصه محتوای جلسه‌ها و فعالیت‌های انجام‌شده برای گروه آزمایش

جلسه	هدف	محتوا
اول	معارفه و اجرای پیش‌آزمون	آشنایی با دانش‌آموزان / پرکردن پرسشنامه توسط آنان/ بیان قوانین کلاس به دانش‌آموزان
دوم	شناخت هیجان‌ها	معرفی هیجان‌های مختلف به دانش‌آموزان با استفاده از کلاه هیجانی (کلاهی)

جلسه	هدف	محتوا
		که در بالای آن چهره‌هایی با هیجان‌های مختلف اعم از خوشحالی، ناراحتی، عصبانیت و ترس قرار دارد/ ارائه تمرین در جهت شناسایی هیجان‌ها به دانش‌آموزان مانند کشیدن نقاشی از چهره خود در مواقع هیجانی مختلف/ ارائه تکالیف خانگی
سوم	آموزش خودآگاهی	بررسی تکالیف جلسه قبل / خواندن داستان و دیدن عکس‌هایی با هیجان‌های مختلف و تشخیص آن توسط دانش‌آموزان/ ارائه تکالیف خانگی
چهارم	آگاهی از روابط متقابل فکر، احساس و رفتار	بررسی تکالیف جلسه قبل / شناخت و ارتباط بین سه مؤلفه (فکر، احساس و رفتار) به صورت داستان / ارائه فرم خودسنجی و تکمیل آن به عنوان تکالیف خانگی
پنجم	شناخت خشم و راه‌های غلبه بر آن	ارزیابی فرم خودسنجی / آگاه ساختن دانش‌آموزان با علامت‌های فیزیولوژیکی ترس و عصبانیت (عرق کردن، تندزدن ضربان قلب، تند نفس کشیدن) با استفاده از بازی / ساخت کاردستی چراغ‌راهنما/ آموزش مهارت کنترل خشم در قالب کاردستی چراغ‌راهنما/ آموزش تنفس عمیق و تن آرامی/ ارائه تکالیف خانگی
ششم	شناخت و جایگزینی افکار	بررسی تکالیف جلسه قبل / بررسی افکار دانش‌آموز با استفاده از فرم خودسنجی مبنی بر آن موقعیت و ارائه افکار دیگر / آموزش افکار مثبت و منفی در قالب رنگ سبز و قرمز / ارائه تکالیف خانگی
هفتم	شناخت و جایگزینی رفتار	بررسی تکالیف جلسه قبل / بررسی اعمال دانش‌آموز با استفاده از فرم خودسنجی مبنی بر آن موقعیت / ارائه اعمال دیگر توسط دانش‌آموز/ آموزش اعمال مثبت و منفی در قالب رنگ سبز و قرمز/ ارائه تکالیف خانگی
هشتم و نهم	جایگزینی افکار	بررسی تکالیف جلسه قبل / ارائه موقعیت‌های مختلف به دانش‌آموزان و بیان اعمال و افکار مختص آن موقعیت و انتخاب بهترین آن توسط دانش‌آموز/ ارائه تکالیف خانگی
دهم	اعتماد به نفس	بررسی تکالیف جلسه قبل / بیان ویژگی‌های خوب هر دانش‌آموز توسط دانش‌آموزی دیگر/ تمرین‌هایی در جهت افزایش اعتماد به نفس/ ارائه تکالیف خانگی
یازدهم	آموزش مهارت جرأت‌مندی	بررسی تکالیف جلسه قبل / آموزش مهارت جرأت‌مندی (تعریف حریم شخصی و خصوصی)/ آموزش شیوه‌های جرأت‌مندی رفتار / آموزش نه گفتن به کودکان/ ارائه تکالیف خانگی
دوازدهم	آموزش مهارت	بررسی تکالیف جلسه قبل / آموزش مهارت ارتباط مؤثر در قالب تمرین و بازی

جلسه	هدف	محتوا
	ارتباط مؤثر	در خصوص ارتباط (چشمی، تن صدا، رعایت نوبت و زبان بدن)، ارائه تمرین‌های مختلف به دانش‌آموزان، ارائه تکالیف خانگی
سیزدهم	آموزش مهارت- های دوست‌یابی	بررسی تکالیف جلسه قبل / آموزش این مهارت‌ها با استفاده از بازی به دانش‌آموزان در قالب سه بخش اهمیت دوست، ویژگی‌های دوست خوب و پیش‌قدم شدن در دوستی / ارائه تکالیف خانگی
چهاردهم	جمع‌بندی جلسات و اجرای پس‌آزمون	بررسی تکالیف جلسه قبل / جمع‌بندی و پرکردن پرسشنامه توسط دانش‌آموزان

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح آمار توصیفی از میانگین، انحراف استاندارد، کمترین و بیشترین مقدار داده، کجی و ارتفاع و در سطح آمار استنباطی، با انجام آزمون کولموگراف-اسمیرنوف و آزمون شاپیروویلک و پی بردن به سطح نرمال بودن داده‌ها از تحلیل کوواریانس تک متغیری و چند متغیری به منظور بررسی فرضیه‌های پژوهش، استفاده شد

یافته‌ها

در این بخش، به وضعیت پاسخ‌دهندگان در ارتباط با شاخص‌های توصیفی شایستگی اجتماعی و چهار مقیاس مربوط به آن پرداخته شده است که عبارت‌اند از: شایستگی هیجانی، مهارت‌های شناختی، مهارت‌های رفتاری و آمایه انگیزشی و انتظار. جدول ۲، یافته‌های توصیفی حاصل از متغیرهای شایستگی اجتماعی را به تفکیک دو گروه آزمایش و کنترل، در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون نشان می‌دهد.

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی داده‌های حاصل از اجرای پیش‌آزمون و پس‌آزمون متغیرهای شایستگی اجتماعی

متغیرها	گروه	میانگین		انحراف استاندارد	
		پیش‌آزمون	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	پس‌آزمون
شایستگی اجتماعی	آزمایش	۲۳۰/۳۷	۲۷۷/۱۲	۱۴/۷۷	۱۷/۸۰
شایستگی هیجانی		۵۱/۶۲	۶۳/۶۲	۶/۷۱	۶/۰۴
مهارت‌های شناختی		۳۸	۴۸/۲۵	۵/۸۳	۴/۳۳

انحراف استاندارد			میانگین	گروه	متغیرها
پس آزمون	پیش آزمون	پس آزمون	پیش آزمون		
۶/۷۰	۸/۴۰	۹۷/۸۷	۸۱/۸۷		مهارت‌های رفتاری
۶/۳۰	۴/۶۷	۶۷/۳۷	۵۸/۸۷		آماه‌های انگیزشی و انتظار
۳۳/۷۳	۳۰/۲۵	۲۱۹/۱۹	۲۰۹/۲۵	کنترل	شایستگی اجتماعی
۱۲/۰۹	۱۰/۵۲	۴۸/۲۵	۴۴/۲۵		شایستگی هیجانی
۷/۴۶	۸/۵۵	۳۷	۳۴/۶۲		مهارت‌های شناختی
۱۷/۸۰	۱۷/۳۱	۷۸/۵۰	۷۵/۷۵		مهارت‌های رفتاری
۹/۳۰	۹/۵۱	۵۶/۳۷	۵۴/۶۲		آماه‌های انگیزشی و انتظار

همان‌طور که یافته‌های جدول ۲ نشان می‌دهد بعد از مداخله آموزشی الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، میانگین متغیر شایستگی اجتماعی در دانش‌آموزان گروه آزمایش از ۲۳۰/۳۷ به ۲۷۷/۱۲ افزایش یافت. همچنین، میانگین متغیر شایستگی هیجانی از ۵۱/۶۲ به ۶۳/۶۲، میانگین متغیر مهارت‌های شناختی از ۳۸ به ۴۸/۲۵، میانگین متغیر آماه انگیزشی و انتظار از ۵۸/۸۷ به ۶۷/۳۷ و میانگین متغیر مهارت‌های رفتاری از ۸۱/۸۷ به ۹۷/۸۷ افزایش یافت؛ ولی این میانگین‌ها در گروه کنترل تغییر چندانی محسوس نداشتند. یکی از مفروضه‌های استفاده از تحلیل کوواریانس، نرمال بودن توزیع متغیرها در جامعه می‌باشد که جهت بررسی این مفروضه، از آزمون شاپیروویلک و کلموگروف-اسمیرنوف استفاده شد. نتایج آماره شاپیروویلک و کلموگروف-اسمیرنوف در جدول ۳، نشان داده شده است.

جدول ۳. نتایج آزمون شاپیروویلک و کولموگراف-اسمیرنوف برای نرمالیتی توزیع متغیر شایستگی اجتماعی

شاپیروویلک			کولموگراف-اسمیرنوف			گروه	متغیر
معناداری	درجه آزادی	آماره	معناداری	درجه آزادی	آماره (Z)		
۰/۱۱	۸	۰/۸۵	۰/۰۶	۸	۰/۲۷	آزمایش	پیش آزمون شایستگی
۰/۹۶	۸	۰/۹۸	۰/۲۰	۸	۰/۱۶	کنترل	هیجانی
۰/۹۹	۸	۰/۹۹	۰/۲۰	۸	۰/۱۱	آزمایش	پیش آزمون مهارت شناختی

شاپیروویلیک			کولموگراف-اسمیرنوف			گروه	متغیر
معناداری	درجه آزادی	آماره	معناداری	درجه آزادی	آماره (Z)		
۰/۴۹	۸	۰/۹۲	۰/۲۰	۸	۰/۱۸	کنترل	
۰/۷۰	۸	۰/۹۴	۰/۲۰	۸	۰/۱۵	آزمایش	پیش‌آزمون آمایه انگیزشی
۰/۲۱	۸	۰/۸۸	۰/۲۰	۸	۰/۱۶	کنترل	
۰/۵۵	۸	۰/۹۳	۰/۲۰	۸	۰/۱۵	آزمایش	پیش‌آزمون مهارت رفتاری
۰/۰۰۲	۸	۰/۶۹	۰/۰۰۲	۸	۰/۳۶	کنترل	

یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد مقدار z کولموگراف-اسمیرنوف برای متغیرهای شایستگی هیجانی، مهارت‌های شناختی، آمایه انگیزشی و انتظار و مهارت‌های رفتاری برای هر دو گروه معنادار نیست ($p \geq 0/05$)؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که نمرات نرمال بوده و این پیش‌فرض استفاده کوواریانس رعایت شده است.

همسانی واریانس‌ها نیز از جمله مفروضات استفاده از تحلیل کوواریانس بوده که نتایج آن در جداول زیر گزارش شده است.

جدول ۴: آزمون f لوین جهت بررسی همگنی واریانس‌ها

متغیر	آماره (F)	درجه آزادی فرضیه	درجه آزادی خطا	سطح معناداری
شایستگی هیجانی	۳/۸۴	۱	۱۴	۰/۰۷
مهارت‌های شناختی	۱/۵۵	۱	۱۴	۰/۲۳
آمایه انگیزشی و انتظار	۱/۵۸	۱	۱۴	۰/۲۳۹
مهارت‌های رفتاری	۳/۷	۱	۱۴	۰/۰۶۵

یافته‌های جدول ۴ نشان می‌دهد، میزان f لوین در همه متغیرها معنادار نیست ($p \geq 0/05$)؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت فرض همسانی واریانس‌ها رعایت شده است.

جدول ۵: نتایج آزمون ام باکس در بررسی تساوی واریانس‌های متغیرهای پژوهش

سطح معناداری	(F)	ام باکس
۰/۰۹۵	۱/۶۲	۲۳/۸۱

آزمون ام باکس برای بررسی مفروضه همگنی ماتریس کوواریانس‌ها نشان داد که مقدار آماره ام باکس برابر است با $23/81$ و مقدار F برابر است با $1/62$ که با توجه به سطح معناداری $0/095$ معنادار نمی‌باشد و گویای همگنی ماتریس کوواریانس‌ها در میان گروه‌های مختلف متغیر وابسته می‌باشد.

آزمون فرضیه‌ها: در این بخش، فرضیه‌های پژوهش با روش تحلیل کوواریانس مورد تحلیل قرار گرفتند. فرضیه‌های این پژوهش عبارت‌اند از: ۱- مهارت‌آموزی بر پایه‌ی الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان با اختلال یادگیری خاص را افزایش می‌دهد. ۲- مهارت‌آموزی بر پایه‌ی الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت‌ها و توانایی شناختی دانش‌آموزان با اختلال یادگیری خاص را افزایش می‌دهد. ۳- مهارت‌آموزی بر پایه‌ی الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت‌های رفتاری دانش‌آموزان با اختلال یادگیری خاص را افزایش می‌دهد. ۴- مهارت‌آموزی بر پایه‌ی الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، شایستگی هیجانی دانش‌آموزان با اختلال یادگیری خاص را افزایش می‌دهد. ۵- مهارت‌آموزی بر پایه‌ی الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، آمایه‌های انگیزشی و انتظار دانش‌آموزان با اختلال یادگیری خاص را افزایش می‌دهد.

جدول ۶. نتایج اصلی تحلیل کوواریانس نمره کل شایستگی اجتماعی بین پس‌آزمون در گروه آزمایش و کنترل

منابع	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجموع مجدورات	(F)	سطح معنی‌داری
مدل تصحیح شده	۲۰۰۶۲/۰۸	۲	۱۰۰۳۱/۰۴	۳۶/۴۴	۰/۰۰
عرض از مبدأ	۳۶۷/۳۳	۱	۳۶۷/۳۳	۱/۳۳	۰/۲۶
پیش‌آزمون شایستگی اجتماعی	۶۶۰۶/۰۸	۱	۰/۰۸	۲۴	۰/۰۰
گروه	۴۸۹۶/۲۰	۱	۴۸۹۶/۲۰	۱۷/۷۹	۰/۰۰۱
خطا	۳۵۷۷/۶۶	۱۳	۲۷۵/۲۰	-	-
کل	۱۰۰۸۶۹۶	۱۶	-	-	-
کل	۲۳۶۳۹/۷۵	۱۵	-	-	-

اثربخشی مهارت‌آموزی بر پایه الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی بر...؛ فتاحی و همکاران | ۱۹

نتایج خط سوم نشان می‌دهد که مفروضه همبستگی میان متغیرهای هم پراش و مستقل وجود دارد. $[f(1,13)=24, p \leq /0.01]$

همچنین خط چهارم نتایج اصلی تحلیل کوواریانس را نشان می‌دهد که معنادار بوده و گویای آن است که میان نمرات پس‌آزمون در گروه آزمایش و کنترل با متغیر پیش‌آزمون کنترل تفاوت معنادار وجود دارد. $[f(1,13)=17/79, p \leq /0.01]$

جدول ۷. نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری متغیرهای مهارت‌های شناختی و رفتاری، شایستگی هیجانی و آمایه انگیزشی و انتظار در گروه آزمایش و کنترل

اثر	آزمون	ارزش	آماره (F)	درجه آزادی فرضیه	درجه آزادی خطا	سطح معناداری	مجذور تا	توان
تفاوت گروه آزمایش با کنترل پیش‌آزمون	اثر پیلایی	۰/۸۲	۸/۱۶	۴	۷	۰/۰۰۹	۰/۸۲	۰/۹۲
	لامبدای ویلکز	۰/۱۸	۸/۱۶	۴	۷	۰/۰۰۹	۰/۸۲	۰/۹۲
	اثر هتلینگ	۴/۶۷	۸/۱۶	۴	۷	۰/۰۰۹	۰/۸۲	۰/۹۲
	بزرگ‌ترین ریشه روی	۴/۶۷	۸/۱۶	۴	۷	۰/۰۰۹	۰/۸۲	۰/۹۲

بر اساس جدول فوق، نمرات پس‌آزمون متغیر شایستگی اجتماعی برای گروه آزمایش و کنترل، پس از خارج کردن اثر پیش‌آزمون به روش تحلیل کوواریانس چند متغیری را نشان داد که یک اثر معنادار وجود دارد. این اثر نشان می‌دهد که حداقل بین یکی از مؤلفه‌های شایستگی اجتماعی تفاوت وجود دارد ($p < /0.01$)؛ بنابراین این فرضیه که مهارت‌آموزی بر پایه‌ی الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان با اختلال یادگیری خاص را افزایش می‌دهد، مورد تأیید قرار گرفت. برای بررسی اینکه میان کدام یک از متغیرهای فوق تفاوت معنادار وجود دارد، از تحلیل کوواریانس تک متغیری در متن تحلیل کوواریانس چند متغیری برای تک‌تک متغیرهای شایستگی اجتماعی استفاده شد.

جدول ۸. تحلیل کوواریانس تک متغیری در متن تحلیل کوواریانس چند متغیری

متغیر	تغییر شاخص	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجموع مجذورات	F	سطح معناداری	Partial η^2	power	مجذور R
	پیش‌آزمون	۷۴۴/۴۵	۱	۷۴۴/۴۵	۱۸/۰۹	۰/۰۰۱	۰/۵۸	۰/۹۷	
شایستگی هیجانی	گروه	۳۵۲/۷۲	۱	۳۵۲/۷۲	۸/۵۷	۰/۰۱۲	۰/۳۹۷	۰/۷۷	۰/۷۷
	خطا	۵۳۴/۹۲۲	۱۳	۴۱/۱۴					
مهارت‌های شناختی	پیش‌آزمون	۲۲۸/۵۶	۱	۲۲۸/۵۶	۱۰/۱۴	۰/۰۰۷	۰/۴۴	۰/۸۴	
	گروه	۳۳۲/۲۵	۱	۳۳۲/۲۵	۱۴/۷۴	۰/۰۰۲	۰/۵۳	۰/۹۴	۰/۷۱
	خطا	۲۸۲/۹۳	۱۳	۵۳/۲۲					
آمایه انگیزشی و انتظار	پیش‌آزمون	۴۳۵/۷۳	۱	۴۳۵/۷۳	۱۲/۶۴	۰/۰۰۴	۰/۴۹	۰/۹۰	
	گروه	۲۲۵/۰۱	۱	۲۲۵/۰۱	۶/۵۳	۰/۰۲۴	۰/۳۳	۰/۶۶	۰/۶۷
	خطا	۴۴۸/۰۲	۱۳	۳۴/۴۶					
مهارت‌های رفتاری	پیش‌آزمون	۲۲۰۸/۸۷	۱	۲۲۰۸/۸۷	۸۸/۰۸	۰/۰۰۰	۰/۸۷	۰/۹۸	
	گروه	۷۱۲/۱۳	۱	۷۱۲/۱۳	۲۸/۴۰	۰/۰۰۰	۰/۶۸	۰/۹۸	۰/۹۱
	خطا	۳۲۶/۰۰	۱۳	۲۵/۰۷					

همان‌گونه که جدول فوق نشان می‌دهد بین آزمودنی‌های گروه آزمایش که آموزش را دریافت کردند و گروه کنترل که هیچ‌گونه مداخله‌ای دریافت نکردند، در زیر مقیاس شایستگی هیجانی ($f = ۸/۵۷, p \leq ۰/۰۱۲$)، مهارت‌های شناختی ($f = ۱۴/۷۴, p \leq ۰/۰۰۲$)، آمایه انگیزشی و انتظار ($f = ۶/۵۳, p \leq ۰/۰۲۴$) و مهارت‌های رفتاری ($f = ۲۸/۴۰, p \leq ۰/۰۰۰$) که از مؤلفه‌های شایستگی اجتماعی است، تفاوت معناداری وجود دارد؛ به عبارت دیگر، آموزش الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی موجب بهبود تمامی خرده مقیاس‌های متغیر شایستگی

اجتماعی دانش‌آموزان دارای اختلال‌های یادگیری شده است، بنابراین فرضیه‌های پژوهش تأیید شدند.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش باهدف بررسی تأثیرگذاری مهارت‌آموزی بر پایه‌ی الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، در راستای بهبود شایستگی‌های اجتماعی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص انجام گرفت. نتایج نشان داد که آموزش الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، سبب افزایش شایستگی اجتماعی و مؤلفه‌های آن در دانش‌آموزان گروه آزمایش شد. نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های (قمرانی، یارمحمدیان، معصومی و مستاجران، ۱۳۹۴ و عابدی، شمسی، یارمحمدیان و مستاجران، ۱۳۹۲) مبنی بر اثربخشی الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، همسو است.

فرایند پردازش اطلاعات اجتماعی با شایستگی اجتماعی - عاطفی افراد در ارتباط است و به افراد این امکان را می‌دهد که توانایی‌های اجتماعی اساسی خود را تقویت کرده و پرورش دهند و رفتارهای اجتماعی مؤثری را داشته باشند (بوکوس و شرف، ۲۰۱۶) که در این الگو، رابطه‌ای بین الگوی پردازش اطلاعات و رفتار اجتماعی وجود دارد و واکنش کودکان با موقعیت‌هایی که با آن‌ها روبرو می‌شوند، فرایند مهمی هست که تعامل بین کودکان را تعیین می‌کند که واکنش‌های مثبت و منفی آن‌ها در برابر یک موقعیت بر پذیرش همسالان هم اثرگذار است (سنول، ۲۰۲۱).

بر اساس پژوهش‌های پیشین، راجع به اثربخشی الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، می‌توان گفت که این برنامه می‌تواند اثرات مثبت معناداری بر شرکت‌کنندگان در جهت افزایش تعامل‌های اجتماعی، صمیمیت و روابط دوستی و همچنین در کاهش مشکلات رفتاری و رفتارهای پرخاشگرانه نقش داشته باشد؛ زیرا الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، به افراد این امکان را می‌دهد که یک موقعیت را موردبررسی قرار دهند و بنا به موقعیت، افکار و رفتارهای متناسب را هم تحلیل و بررسی کنند (مایکل، ۱۹۷۷)؛ که این الگو در همه افراد یکسان عمل می‌کند و کودک را قادر می‌سازد که در معرض روابط اجتماعی

جدید قرار گیرد، محرک‌ها را پردازش و تفسیر کند و مناسب‌ترین پاسخ رفتاری را انتخاب کند (بوکوس و شرف، ۲۰۱۶^۱).

که در این الگو دانش‌آموزان، ضمن بررسی کردن افکار و رفتارهای خود در ارتباط با آن موقعیت و مشخص نمودن افکار و رفتارهای منفی و جایگزین کردن آن با افکار و رفتارهای مثبت، زمینه‌ی تعامل‌های اجتماعی مثبت را فراهم نمود؛ زیرا پردازش ماهرانه باعث می‌شود که کودک به گونه‌ای رفتار کند که از نظر دیگران شایسته است و بر رفتار دیگران در ارتباط با کودک هم مؤثر است (مایکل، ۱۹۷۷).

بنابراین می‌توان انتظار داشت که شرکت‌کنندگان در برنامه الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی، با پردازش صحیح در هر موقعیت، رفتار درستی را در ارتباط با دیگران شکل دهند و در نتیجه شایستگی اجتماعی آن‌ها افزایش یابد؛ و همچنین این الگو، بر توانایی کودک در تعامل با همسالان خود اثرگذار است و اطلاعاتی را در مورد ساختار تعامل با دیگران ارائه می‌دهد (سنول، ۲۰۲۱^۲).

بنا به تعریف فلنر و همکاران (۱۹۹۰) آمايه انگیزشی و انتظار به جنبه‌ی عملکردی شایستگی اجتماعی توجه دارد که شامل ساختار ارزشمند فرد، سطح رشد اخلاقی، احساس اثربخشی و خودکارآمدی است که با ارائه تمرین‌هایی در جهت افزایش اعتمادبه‌نفس و توجه دانش‌آموزان به ویژگی‌های مثبت خود که با آموزش تمرین آینه که به‌عنوان یکی از تمرین‌های اعتمادبه‌نفس مورد توجه قرار گرفت، باعث افزایش آمايه انگیزشی و انتظار دانش‌آموزان شد ($p \leq 0.024$).

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی مواجه بود که از جمله آنان می‌توان به کاستی تعداد نمونه دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص اشاره کرد که با وجود بیماری کرونا، امکان پژوهش بر روی تعداد نمونه با حجم بیشتر را با مشکل مواجه کرد، بنابراین ممکن است یافته‌های این پژوهش برای همه جمعیت تعمیم‌پذیر نباشد. همچنین تعداد زیاد پرسش‌های پرسشنامه و انتزاعی بودن برخی از اصطلاحات آن، دشواری‌هایی را برای

---

1. Bocos & Sherf
2. nnnol

اثربخشی مهارت‌آموزی بر پایه الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی بر...؛ فتاحی و همکاران | ۲۳

دانش‌آموزان ایجاد می‌کرد که با توضیحات پژوهشگر مشکل برطرف شد. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، آموزش الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی با مطالعه هر دو جنس و مقایسه بین آن دو مورد بررسی قرار گیرد. با توجه به معنادار بودن الگوی پردازش اطلاعات در افزایش شایستگی اجتماعی پیشنهاد می‌شود روان‌شناسان، درمانگران و مشاوران مدرسه از این الگو در جهت افزایش شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص استفاده کنند.

تشکر و قدردانی

پژوهشگر بر خود لازم می‌داند تا از دانش‌آموزان، مادران و مدیر مرکز اختلال یادگیری خاص اندیشه که در انجام این پژوهش صادقانه همکاری کرده‌اند، تشکر و قدردانی کند.

ORCID

Fateme Fattahi

<http://orcid.org/>

Mahnaz Akhavan Tafti

<http://orcid.org/0000-0003-3018-1191>

Zahra Hashemi

<http://orcid.org/>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- ابوالقاسمی، عباس؛ رضایی جمالویی، حسن؛ نریمانی، محمد و زاهد بابلان، عادل. (۱۳۹۰). مقایسه‌ی شایستگی اجتماعی و مؤلفه‌های آن در دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پائین، متوسط و بالا. *مجله‌ی ناتوانی‌های یادگیری*، ۱(۱)، ۶-۲۳.
- اسدی، سمانه؛ امیری، شعله و مولوی، حسین. (۱۳۹۸). بررسی تحول شناخت اجتماعی و رابطه آن با طراز تحول شناختی کودکان. *فصلنامه مطالعات تربیتی و روان‌شناسی*، ۸(۱)، ۱۵۴-۱۳۷.
- درزی، محمد؛ یعقوبی، ابوالقاسم و رشید، خسرو. (۱۴۰۰). رابطه پیوند با مدرسه و شایستگی اجتماعی با قلدری دانش‌آموزان با نقش میانجی همدلی. *فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی*، ۱۶(۶۲)، ۱-۱۷.
- راحی، نوش‌آبادی. (۱۳۹۳). تأثیر برنامه خودآموزی کلامی بر مؤلفه‌های شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی.
- صالحی، سعید. (۱۳۹۶). مقایسه‌ی شایستگی اجتماعی و مؤلفه‌های آن در دانش‌آموزان پسر دارای ناتوانی یادگیری و دانش‌آموزان عادی مدارس متوسطه‌ی دوره اول شهرستان باشت. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه آزاد گچساران.
- ضیایی، حسام؛ رضایی، علی‌محمد؛ طالع‌پسند، سیاوش و محمدی‌فر، محمدعلی. (۱۴۰۰). اثربخشی آموزش مبتنی بر الگوی روان‌شناختی شکوفایی بر شادکامی، شایستگی و مشارکت اجتماعی. *پژوهش‌نامه روان‌شناسی مثبت*، ۷(۱)، ۱۹-۳۴.
- عابدی، احمد؛ شمسی، عبدالحسین؛ یارمحمدیان، احمد؛ عمرانی، امید و محمدی، مریم. (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی با علائم مشکل نافرمانی مقابله‌ای در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی. *دو فصلنامه علمی پژوهشی شناخت اجتماعی*، ۲(۲)، ۶۱-۵۴.
- علیزاده، سیماء؛ راهب، غنچه؛ میرزائی، زهرا و حسین‌زاده، سمانه. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش کفایت اجتماعی بر گرایش به رفتارهای پرخطر نوجوانان پسر مراکز شبانه‌روزی بهزیستی در شهرهای مشهد و سبزوار. *مجله توان‌بخشی*، ۲۱(۱)، ۷۳-۵۴.

اثربخشی مهارت‌آموزی بر پایه الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی بر...؛ فتاحی و همکاران | ۲۵

قمرانی، امیر؛ یارمحمدیان، احمد؛ معصومی، سمیه و مستاجران، مریم. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی بر کیفیت دوستی، احساس تنهایی و صمیمیت اجتماعی دانش‌آموزان نارساخوان. *فصلنامه پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۱۸، ۷۴-۵۶.

کادوسون، هیدی جرارد و شافر، چارلز ای. (۱۳۹۸). ۱۰۱ تکنیک بازی‌درمانی. ترجمه‌ی الهه محمد اسماعیل. تهران: انتشارات دانژه.

مکرم، فاطمه؛ کاظمی، رضا و تکلوی، سمیه. (۱۴۰۰). اثربخشی آموزش مهارت‌های هیجانی-اجتماعی بر شایستگی هیجانی/ اجتماعی و بهزیستی روان‌شناختی دختران تک‌والد، *رویش روان‌شناسی*، ۱۰ (۱)، ۱۵۴-۱۴۵.

ملکی، محبوبه. (۱۳۹۱). اثربخشی آموزش تنظیم هیجان بر شایستگی اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.

نعیم، مهدی؛ رضایی شریف، علی؛ رستم اوغلی، زهرا و دیدار، فرداد. (۱۳۹۹). مقایسه‌ی نارسایی هیجانی، خودآگاهی شناختی و اشتیاق به مدرسه در دانش‌آموزان با و بدون اختلال‌های یادگیری خاص. *مجله ناتوانی‌های یادگیری*، ۹ (۴)، ۱۳۲-۱۱۴.

ویسی، نصرالله؛ ارجمندنی، علی‌اکبر؛ وکیلی، سمیرا و غلامعلی لواسانی، مسعود. (۱۴۰۰). مقایسه اثربخشی آموزش راهبردهای خودتنظیمی هیجانی و والدگری بارکلی بر بهبود شایستگی اجتماعی، عملکرد تحصیلی و کاهش مشکلات رفتاری دانش‌آموزان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری با همبودی کمبود توجه/ فزون‌کنشی، *مجله علوم روان‌شناختی*، ۲۰ (۱۰۱)، ۷۸۰-۷۶۹.

Aarkrog V, Wahlgren B. (2017). Developing schemas for assessing social competence among unskilled young people. *IJR VET*, 4(1), 47-68

Bocos, D., & Shivhon-Sherf, Y. (2016). Integration Between Social Information Processing and Social-Emotional Competence. *Selection and peer-review under responsibility of the Organizing Committee of the conference*, 7, 59-65.

Crick, N., & Ladd, G. (1991). Children's perceptions of the consequences of aggressive behavior: do the ends justify being mean? *Development Psychology*, 26, 612-20.

- Dodge, K. (1993). Social Cognitive Mechanisms in the Development of Conduct Disorder and Depression. *Annual Review of Psychology*, 44(1), 559–584.
- Domitrovich, C., Durlak, J., Staley, K., Weissberg, R. (2017). Social-Emotional Competence: An Essential Factor for Promoting Positive Adjustment and Reducing Risk in School Children. *Child Development*, 88(2), 408–416.
- Flener, R. Lease, A., & Philips, R. (1990). Social Competence and the Language of Adequacy as a Subject Matter for Psychology: A Quadripartite Travel Framework. *the Development of Social Competence*, 254-264.
- Gottlieb, B., Gottlieb, J., Berkell, D., & Levy, L. (1986). Sociometric Status and Solitary Play of LD Boys and Girls. *Journal of Learning Disabilities*, 19(10), 619–622.
- Gresham, F., & MacMillan, D. (1997). Social competence and affective characteristics of students with mild disabilities. *Review of Educational Research*, 67(4), 377–415.
- Guralnick, M. (1994). Social competence with peers: Outcome and process in early childhood special education. In P.L. Safford (Ed.), *Yearbook in early childhood education: Early childhood special education*, 5, 45-71.
- Kavale, K., & Forness, S. (1996). Social skill deficits and learning disabilities: A meta-analysis. *Journal of Learning Disabilities*, 29(3), 226–237.
- Luna, P., Guerrero, J., Rodrigo-Ruiz, D., Losada, L., Cejudo, J. (2020). Social Competence and Peer Social Acceptance: Evaluating Effects of an Educational Intervention in Adolescents. *Frontiers in Psychology*, 11, 1-12.
- Michael, j. (1977). Research Perspective on social competence. *merrill-palmer quarterly*, 23(1), 29-44.
- Namara, M., & John K. (1999). Social Information Processing in Students with and without Learning Disabilities. *Social Information Processing*. 1-24.
- Semrud-Clikeman. (2007). Social Competence in Children with Learning Disabilities In: *Social Competence in Children*. Springer, Boston, MA, 71–88.
- Relations to Social Interaction. *Participatory Educational Research*, 8(4), 124-138.
- O’Coonor, K., Hrzgg, ,, eereimrr, K., & cc Gee,, S. (2012). Social competence intervention for elementary students with

- aspergers syndrome and high functioning autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 42(3), 354-366.
- Tur-Kaspa, H. & Bryan, T. (1994). Social Information: Processing Skills of Students with Learning Disabilities. *Learning Disabilities Research and Practice*, 9(1), 12-23.
- Verhoef, R., Dijk, A., & De Castro, B. (2021). A Dual-Mode Social-Information-Processing Model to Explain Individual Differences in Cii ldrnn's A. grssiiive . e... irr, *Clinical Psychological Science*, 1-17.
- Wight, M., & Chapparo, C. (2008). Social competence and learning difficulties: Teacher perceptions. *Australian Occupational Therapy Journal*, 55(4), 256-265.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

استناد به این مقاله: فتاحی، فاطمه، اخوان تفتی، مهناز، هاشمی، زهرا. (۱۴۰۰). اثر بخشی مهارت‌آموزی بر پایه الگوی پردازش اطلاعات اجتماعی بر شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان دختر دارای اختلال یادگیری خاص، *روان‌شناسی افراد استثنایی*، ۱۱(۴۳)، ۱-۲۷.

DOI: 10.22054/JPE.2022.60641.2321

Psychology of Exceptional Individuals is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی